

ELS ANTOLÍ: MÚSICS DES DEL 1855

THE ANTOLÍ SAGA: MUSICIANS SINCE 1855

Jaume-Jordi Ferrando Morales
Músic de la Corp. Musical Primitiva d'Alcoi
jjferran@gmail.com

RESUM:

Des de la primera notícia al 1855 d'un músic alcoià amb cognom Antolí fins l'actualitat es presenten onze persones amb lligams familiars, tots músics o relacionats amb societats musicals valencianes. L'inici d'aquesta recerca cal situar-la amb la informació sobre un Antolí compositor en la comunicació sobre les llibretes de repertori de l'arxiu de La Primitiva d'Alcoi, presentada en el I Congrés Música a la Llum celebrat a València el 2018. Altres Antolí han format part d'algunes orquestres a Barcelona, entre d'elles la Pau Casals, i altres han mantingut vinculació amb diferents societats musicals. També al 2018, la tradició musical valenciana representada per les societats musicals havia estat declarada BIC i semblava adient documentar la nissaga dels Antolí perquè, en conjunt, són bon exponent d'aquella tradició que ha produït tants i tant bons músics.

PARAULES CLAU:

Transmissió, Família, Cultura, Música, Orquestra, Banda.

ABSTRACT:

From the first news in 1855 of a musician from Alcoy with the surname Antolí to the present, are presents eleven people with family ties, all musicians or related to Valencian musical societies. The beginning of this research must be placed in the information on a composer called Antolí during the communication on the repertoire books of La Primitiva of Alcoy (Spain) musical archive, presented in the I Congress Música a la Llum celebrated at Valencia in 2018. Others Antolí have been part of some orchestras in Barcelona, including the Pau Casals Orchester, and others have maintained links with different musical societies. Also in 2018, the musical tradition represented by valencian musical societies had been declared BIC and it seemed appropriate to document the Antolí family because, as a whole, they are a good example of that tradition that has produced so many good musicians.

KEYWORDS:

Transmission, Family, Culture, Music, Orchestra, Band.

SUMARI:

Introducció	pág. 26
Antonio Antolí Jordá i l'inici de la nissaga	pág. 26
Francisco Antolí Jordá	pág. 28
Álvaro Antolí Pericás	pág. 30
Álvaro Pascual Antolí	pág. 31
Alfredo Pascual Antolí	pág. 31
Miguel Antolí Blanquer	pág. 32
Antonio Antolí Marsell	pág. 32
Emilio Antolí Marsell	pág. 33
Antonio Antolí Doménech	pág. 34
Albert Antolí Savall	pág. 34
Conclusions	pág. 34
Agraïments	pág. 35
Referències	pág. 35

Nota biogràfica:

Jaume Jordi Ferrando Morales és enginyer tècnic industrial, actualment professor de formació professional. Músic vocacional, des del 1985 forma part de la plantilla de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi, entitat que li encarrega al 1995 una base de dades per inventariar el seu arxiu. D'aquesta manera entra en contacte amb el ric patrimoni d'aquell històric arxiu musical, la qual cosa li permet començar a documentar autors i obres i col·laborar amb publicacions, tasca que actualment continua.

<https://orcid.org/0000-0002-9308-1529>

INTRODUCCIÓ

Les societats musicals valencianes al llarg dels dos darrers segles han desenvolupat una enorme tasca cultural, especialment coneguda a través de les seues bandes de música, que han estat, i encara són, les seues unitats artístiques més populars. No debades aquesta tradició identificada per “la passió per l'ensenyament i la pràctica de la música, la transmissió cultural, la creació d'un espai de convivència i la creació d'un espai d'oci i realització personal” va obtenir en 2018 la declaració de Bé d'Interés Cultural immaterial¹.

També en 2018, en el I Congrés Música a la Llum es va presentar una comunicació sobre les llibretes de repertori de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi (FERRANDO, FERRANDO i MARTÍNEZ, 2020), revelant alguna informació sobre Francisco Antolí, un músic de la segona meitat del segle XIX, del qual es tenien poques referències. D'altra banda, i de forma casual, es va poder contactar amb altre Antolí, músic a hores d'ara, que va resultar ser de la mateixa família d'aquell autor aparegut en els repertoris de La Primitiva. Així les coses, semblava convenient documentar els Antolí músics en la mesura d'allò possible: una nissaga que poguera il·lustrar aquella tradició i transmissió que havia estat considerada patrimoni cultural valencià. A més, aquesta tasca ens permet traure als músics del seu habitual anonimament envers l'entitat a la qual pertanyen i ens pot apropar a la societat i el temps que van viure.

En total s'han pogut identificar, amb més o menys detall, onze persones amb el cognom Antolí emparentades entre d'elles. Les relacions de parentiu s'han representat en forma d'arbre (*Figura 1*, en la pàgina següent) de manera simplificada, sense incloure les línies de persones no directament relacionades amb la música. Es tracta d'un estudi no exhaustiu i limitat a la memòria dels descendents confrontada amb la documentació conservada que s'ha pogut con-

sultar², per tant no cal descartar altres músics en la família que han quedat fora per no trobar-ne el parentiu.

ANTONIO ANTOLÍ JORDÁ I L'INICI DE LA NISSAGA

La primera notícia sobre un Antolí músic la trobem al 1855, any de publicació a Alcoi del sàinet de temàtica festera, desbarat còmic en un acte, *La nit que venen els músics o Lolla del tio Chuan* en el qual apareix Tonet, un personatge a qui el tio Joan —fester amb l'encàrrec de contractar la banda— embolica per aconseguir que li ampre dinou dels vint quinzets que s'havia guanyat amb el seu treball d'enganxador³. Tonet entra en l'escena segona de l'obra, i queda clar que és un xicon molt jove. Una vegada arriben els músics —escena quarta— encapçalats per Visiente, el músic major —director diríem hui—, s'estableix un diàleg en el transcurs del qual descobrim que Tonet és músic. En la cita s'ha respectat, fil per randa, l'ortografia de l'original⁴:

Chuan. Anem Visent, cóntamos... pero fem un sigarrèt.
 Tonet. No en fasen, yo en tinc fets dos (Traenlos.)
 Vic. Quin xiquet més amorós!
 Chuan. Molt.
 Vic. Com te diuen?
 Tonet. Tonet.
 Vic. Treballarás?
 Tonet. Sí señor.
 Vic. Quin ofici?
 Tonet. Enganchador
 Vic. Y el pare? Aunque no m'importa.
 Tonet. El meu pare está en la porta del teatro.
 Chuan. Es cobrador, un tal Tadeo Antolí.
 Tonet. També yo soc music.

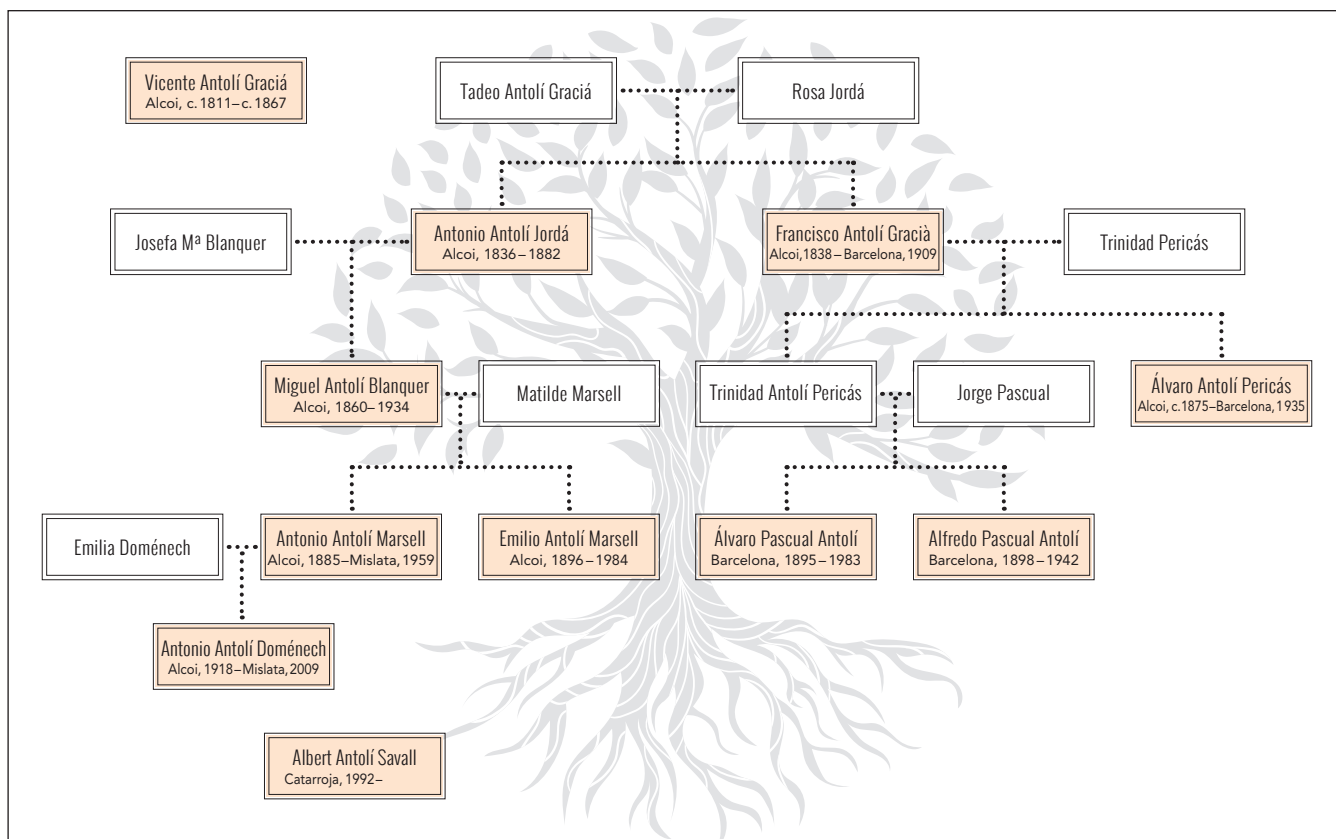
Com és habitual en el teatre d'arrel costumista, es tracta de personatges inspirats en persones reals. Efectivament, trobem en diferents padrons municipals d'Alcoi a Tadeo Antolí Garcia

1. "Resolució de 16 de gener de 2018, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual s'incoa un expedient per a declarar bé d'interés cultural immaterial la tradició musical popular valenciana materialitzada per les societats musicals de la Comunitat Valenciana", *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*, 23 de gener de 2018.

2. Especialment el material digitalitzat en el lloc web <familysearch.org> de l'Arxiu Municipal d'Alcoi (des d'ara AMA) i l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (des d'ara AMB).

3. Josep Tormo Colomina em suggereix que enganxador —en el context del tèxtil— podria estar relacionat amb lligador. Efectivament dins l'apartat de "Hilatura de Carda" trobem que "Atador es el oficial que en una máquina de hilar anuda los hilos, empalma las mechas que se rompen, saca los husos al efectuar la mudada, pone los tubos y surte de bobinas a la máquina". Vegeu "Reglamentación Nacional de Trabajo para el sector lana de la Industria Textil". *Boletín Oficial del Estado*, 13 d'abril de 1943).

4. Fem servir el facsímil publicat en la Biblioteca virtual Miguel de Cervantes. Pot consultar-se en: <https://is.gd/6g1hXq> (última consulta: 15-12-2021).

Fig. 1: Arbre genealògic simplificat dels Antolí, en color s'indiquen els músics i/o relacionats amb societats musicals. No s'indica la relació de parentiu en el cas que no es conega o calga protegir dades personals. Font: elaboració pròpia.

o Gracià⁵ casat amb Rosa Jordà —tots dos alcoians— amb tres fills: Cristina, Antonio i Francisco⁶. D'altra banda i pel que fa als vint rals setmanals que guanya Tonet, tot i que fora del nostre estudi però, en ordre a reforçar la idea de personatges basats en fets reals; val a comparar-lo amb altres dades a l'abast. Així, a Barcelona, l'estudi estadístic de Cerdà citat per Cristina Borderías (2004: 235) assenyala jornals per a ajudants de selfactines en 1856 de tres rals diaris que en el cas particular de *La España Industrial* a Sants, pujava a tres rals amb setanta-quatre cèntims. Tonet guanyava vint rals setmanals, que per sis dies de treball suposen tres rals amb trenta-tres cèntims diaris; quantitat semblant a la documentada a Barcelona. Aquest improvisat càlcul —amb totes les seues limitacions— ens reforça la idea de realitat reflectida en el sainet.

Toni tenia un germà, Francesc Antolí, qui també era músic; ho sabem perquè tots dos havien estat a Alacant el maig de 1858 en els actes organitzats amb ocasió de la inauguració del ferrocarril Madrid-Alacant per la reina Isabel II. En aquell moment tots els músics alcoians disponibles devien viatjar a la capital acomplint les ordres del govern provincial (VALLS, 2008). En el corresponent expedient conservat a l'arxiu municipal alcoià, entre d'altres papers, s'hi localitzen els llistats dels músics i l'instrument que tocava cadascú⁷; i així coneixem a tres Antolí: Antonio amb el cornetí, Francisco amb el baríton i Vicente Antolí Gracià amb els platelets, tots tres membres de la Música Nova. Vicent sembla ser l'oncle dels dos xicons, però no podem afirmar-ho amb certesa, de qualsevol manera, no tenim més referències musicals d'ell ni dels seus descendents⁸.

5. En el padró de 1887 figura Grasià [sic], domiciliat en el carrer Sant Blai. Cf. AMA, *Censo de población: 1887*, sign. 2114.

6. En el padró de 1854, la família està domiciliada al carrer sant Jaume, núm. 4; Tadeo i Rosa declaren tenir 40 anys mentre que Cristina en té 20, Antonio, 18 i Francisco, 16. Cf. AMA, *Padrón de almas de Alcoy: año 1854*, sign. 2003. Antoni va néixer 26 de març de 1836, vegeu AMA, *Relación de varones nacidos entre [1º de mayo de] 1833 y [30 de abril de] 1838*, sign: 002127/003.

7. AMA, *Actos y cuentas por la venida de la Reina a Alicante*, sign. 5398/7.

8. Degué néixer cap al 1817, el trobem per darrer cop al padró de 1866. Tres anys després, en el padró de 1869, trobem la seua vídua Agustina Soler amb els tres fills: Carolina, Francisco i Vicente, i per la minsa i irregular informació dels padrons municipals cap dels tres va tenir descendència. Vicente Antolí Soler, figura al padró de 1875 per darrera vegada, aleshores comptava 21 anys estava fadrí i vivia amb la germana. Carolina va contraure matrimoni amb més de quaranta anys i prompte va quedar vídua sense fills, mentre que Francisco va morir fadrí a la beneficència..

Taula 1. Obres localitzades de Francesc Antolí Jordà

Localització	Títol del manuscrit	Data, observacions
Cocentaina: Santa Maria	<i>Misterios a dúo</i>	Sense data
Alcoi: Música Nova	<i>Misterios Gozosos</i>	Còpia de Lorenzo Moya, mateixa música dels de Cocentaina
	<i>Salve 4a a 3</i>	1880
	<i>Habanera</i>	Repertori de banda de 1867
Alcoi: Música Primitiva	<i>Galop</i>	Repertori d'orquestra de 1871
	<i>Tango o Habanera</i>	Repertori d'orquestra de 1871
	<i>Marcha "a mis amigos de música"</i>	Repertori de banda de 1882
	<i>Habanera</i>	Repertori de banda de 1882-II
	<i>Pasodoble</i>	Id. incomplet
	<i>Polca-mazurca</i>	Id. incompleta
	<i>Pasodoble "Antolí y casaca"</i>	Repertori de banda de 1885
	<i>Trisagio a 3</i>	Sense data

Font: elaboració pròpia.

9. Certificat de defunció en l'expedient del seu fill Rafael qui al·legà ser fill de mare vídua i sense bens. Cf. AMA, *Exenciones reemplazo 1888*, sign. 2172.

10. És difícil donar una data exacta amb la documentació disponible, tot i això se sap que tenia 20 anys en febrer de 1859 per AMA, *Expediente formación reemplazo del ejército: 1859*, sign. 2128/003. I també que no va néixer en 1837 doncs no consta en AMA, *Relación de varones nacidos entre [1° de mayo de] 1833 y [30 de abril de] 1838*, sign. 002127/003; per tant la data més probable seria el 25 d'agost de 1838, la qual figura en AMA, *Padrón de vecinos: año 1875*, sign. 2016.

11. Registre Civil de Barcelona, tomo 172-3, secció 3a, inscripció núm. 2109.

12. *Diario de Alcoy*. 4 d'octubre de 1865 i 7 d'octubre de 1865.

13. *El Constitucional*. València, 3 de març de 1882.

14. *El Serpis*. Alcoi, 22 d'octubre de 1882.

15. Es tracta d'una activitat festiva sovint reflectida en la premsa històrica amb referències com aquesta: "En las noches de hoy, mañana y pasado, se celebrarán 'danzas y bailes' por todas las comparsas que toman parte en las fiestas". *El Serpis*. Alcoi, 22 d'abril de 1883.

Antoni va faltar de tisi a Alcoi el nou d'abril de 1882⁹, deixava vídua a Josefa Blanquer i tres fills: Miquel, Rosa i Rafael.

FRANCISCO ANTOLÍ JORDÀ

Nascut a Alcoi el 1838¹⁰ i mort a Barcelona el vint-i-cinc de novembre de 1909¹¹. La *Guía de Martí* (1864: 261) ens informa que va exercir de professor de l'Orfeón Alcoyano, a més Ernesto Valor (1988: 30-33) assenyala que era flautista, va dirigir la Música Nova i, cap el 1871, va estar l'únic director d'una escissió d'aquella, l'efímera Música Tercera; per la qual cosa va tenir que signar rebuts d'actuacions a càrrec de l'ajuntament alcoià conservats a l'arxiu municipal. Per la seua banda, Valls (2010: 34) afirma que Antolí ocupà el pòdium de la Nova entre 1864 i 1865 i que "desde muy joven forma parte de la Nova tocando el barítono, instrumento de metal". I pel que fa a l'instrument, Valor i Valls resulten complementaris, doncs el primer es basa en la informació de la premsa, mentre que el segon ve avalat per l'esmentat llistat de músics que viatjaren a Alacant en 1858. Allò més cert és que, per la formació generalista de l'època, els músics habitualment tocaven diferents instruments i sovint cantaven a cor. És un fet recurrent en el cas de les societats musicals alcoianes —dites

corporacions o senzillament Música— les quals aleshores ja eren totes dues, Nova i Vella; banda, orquestra de teatre i capella de música religiosa.

Per la premsa sabem que Francesc anima la vida musical d'Alcoi, és el cas del concert instrumental programat al Casino Alcoyano el 10 d'octubre de 1865 en el qual participa, amb Rafael Pascual, Josep Jordà i Antoni Gasola, en "obsequio del profesor de guitarra don Francisco Cano"¹², un dels més aplaudits guitarristes espanyols del moment. Anys després, quan al 1882 es forme a Alcoi una Sociedad artística de conciertos Antolí estarà de vocal en la directiva presidida per Francesc Cantó¹³. Aquesta societat va tenir breu vida, tot i això en el mateix any va oferir alguns concerts amb el violinista Quintin Matas, com el dedicat a recaptar fons per a la Casa de Desemparats —beneficència— en aquell moment en construcció¹⁴.

Lesmentat estudi del fons de repertoris de La Primitiva d'Alcoi ha permès iniciar la identificació d'algunes composicions de Francesc Antolí Jordà, es tracta de gèneres com havanera, galop, marxa o pasdoble (v. *Taula 1*). Les composicions d'Antolí, com la resta de les localitzades en les *Llibretes de repertori* semblen respondre a la necessitat de proveir la Música de peces d'actualitat, les quals podien fer-se servir en els anuals balls de carnestoltes i potser també en els desapareguts balls de les fil·laes de la festa de Sant Jordi¹⁵.

Per descomptat es tracta de música que també podria trobar lloc en diversos actes de carrer, especialment els pasdobles i marxes. A més, al ser obres de petit format sovint complementaven els programes de serenates i concerts, com al 1871 en el debut de la Música Tercera:

*El viernes por la noche, como anunciamos, se dejó oír en público la nueva música creada en esta ciudad, dando su primera serenata al Circulo liberal, establecido en la calle del Vall. [...] Varias de las piezas de su repertorio son composición de D. Francisco Antolí, especialmente las graciosas habaneras que en la citada noche tuvimos el gusto de oír.*¹⁶

En les llibretes normalment no s'assenyala títol ni autor, afortunadament en el cas d'Antolí a més de l'habitual referència al gènere sovint també figura l'autor. A més, al comparar la cal·ligrafia amb la firma (Figura 3) trobem que molt possiblement es tracte de materials hològrafs. És el cas del *Tango o Habanera* per a orquestra de 1871 (Figura 2).

Val aclarir allò de tango o habanera i és que com explica el professor Prat Ferrer (2005: 35) “el tango es la cèl·lula rítmica típica de las contradanzas en 2/4 y de las habaneras”. Es tracta de la cèl·lula formada per corxera amb puntet, semicorxera i dues corxeres. Quatre notes que

16. *El Parte Diario*. Alcoi, 27 de juny de 1871.

A dalt, Fig. 2: Part de violí primer del *Tango o Habanera* de Antolí en les Llibretes de repertori 1871. Font: Arxiu de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi (des d'ara AMP). Davall de l'anterior, a l'esquerra, Fig. 3: Firma de Francisco Antolí Jordá. Font: AMA, Cuentas municipales: Año económico 1874-1875, sign: 2386. Davall a la dreta, Fig. 4: Fragment de l'ús del ritme de tango o habanera en la secció de corda, compassos 39-42 del *Tango o Habanera* d'Antolí. AMP, Llibretes de repertori 1871. Font: elaboració pròpia.

17. Al Liceu es documenta una gran plantilla de 105 músics amb només violins i contrabaixos com a instruments de corda al 1858. Vegeu: “Orquesta de los Bayles [sic] de Mascaras del Liceo del año 1858” en *Documentació diversa sobre la realització dels balls de màscares de 1858*. Pot consultar-se en: <https://is.gd/ulsWb0> [última consulta: 20-12-2021].

18. A títol d'exemple podem citar a Goula i a Escalas, tots dos el fan servir en les seues havaneres i americanes conservades a l'arxiu del Liceu; vegeu *El coco del nene*, havanera de Joan Goula; *La Falúa*, havanera i *El canto del amor*, americana; totes dues de Joan Escalas. Poden consultar-se en: <https://is.gd/G20Yqi> [última consulta: 2-12-2021].

19. Materials del fons de capella de la Música Nova en procés de catalogació i digitalització per l'Institut Valencià de Cultura facilitats per Jorge Garcia i Clara Costa.

20. Amb els seus fills Tadeo, Concepción, Trinidad, Francisco, Álvaro i Rosario apareixen empadronats a Alcoi per darrer cop en 1885: AMA, *Libro padrón de todos los habitantes...:1885*, sign. 002018, f. 471v.

21. Vegeu “Profesores que componen la orquesta del Gran Teatro del Liceo desde Octubre de 1907” i “Orquesta (por concurso) 1907” dins de *Documentació diversa sobre el concurs públic per a la formació de l'Orquesta de la Sociedad del Gran Teatro del Liceo*, Barcelona, 1907. Poden consultar-se en: <https://is.gd/VOQji0> [última consulta: 20-12-2021].

Antolí sovint reparteix entre el contrabaix —la primera allargada al valor de negra— i les altres tres en acords per als violins (*Figura 4*, en la pàgina anterior).

També convé assenyalar que es tracta d'una peça inclosa en el *Repertori d'orquestra* de 1871, però la secció de corda està formada només per violins i contrabaix, una atípica configuració —als nostres ulls— que també s'hi documenta en les plantilles d'orquestra per als balls organitzats al Liceu de Barcelona tretze anys abans¹⁷. De la mateixa manera, la utilització del ritme de tango o havanera emprat per Antolí (*Figura 4*, en la pàgina anterior), respon a un patró d'orquestració que sembla freqüent¹⁸. Per tant, en una primera aproximació, el treball de Francesc Antolí amb aquestes composicions resulta formalment d'acord amb allò conegut i circumscrit a la necessitat d'atendre la demanda social de música de ball, la qual podem documentar en ciutats grans com Barcelona o petites com Alcoi en època semblant.

A banda dels repertoris, la Música Primitiva conserva també un *Trisagio a 3* i la Música Nova la *Salve 4^a de Antolí a 3 voces con acompañamiento de orquesta* datada al 1880 i uns *Misterios Gozosos*¹⁹. Recentment, Pablo Martínez ha

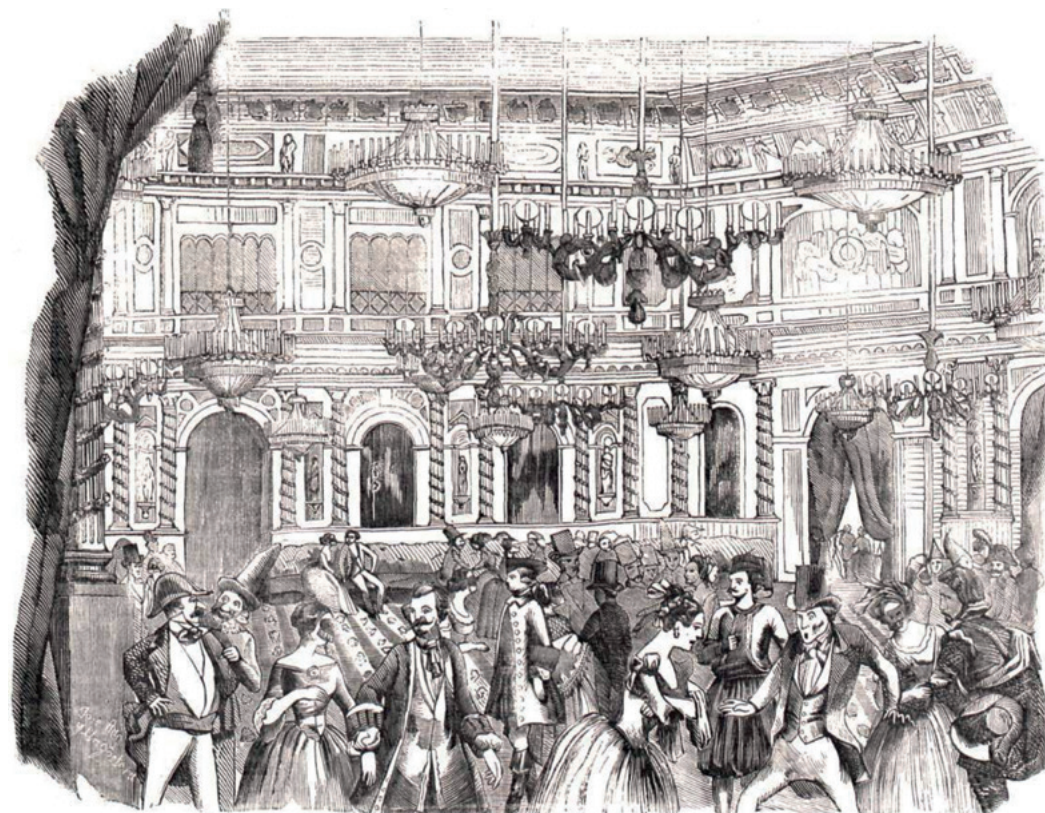
trobat uns *Misterios a Dúo* en l'arxiu de la parroquial de Santa Maria a Cocentaina (v. *Taula 1*, en la pàgina 26).

Francisco Antolí va contraure matrimoni amb Trinidad Pericás i van mantenir el domicili familiar a Alcoi fins marxar a Barcelona cap al 1886²⁰.

ÁLVARO ANTOLÍ PERICÁS

Nascut a Alcoi cap al 1875 va marxar a Barcelona amb els seus pares cap al 1886. El 1902, a la parroquial de Santa María del Mar de la ciutat comtal va contraure matrimoni amb Teresa Brotons Enguix, nascuda a Cocentaina el 1877, qui amb la seua família també havia marxat a Barcelona arran el trasllat de la fàbrica de calcer de Domínguez cap al 1880 (LLORENS, 2018: 147).

Àlvar ocupa la plaça de trombó primer en l'orquestra del Liceu el 1907, lloc que mantindrà almenys fins al 1912²¹. Potser estiguera d'abans, però no ho podem saber amb exactitud, doncs no s'hi conserven els arxius dels empresaris del Liceu qui eren els que contractaven als músics; el cas del concurs de 1907 n'és l'excepció.

Fig. 5: “Salón de descanso del gran teatro del Liceo de Barcelona en un baile de máscaras”, gravat publicat en *La Ilustración*. Madrid, 25-3-1854. Font: Biblioteca Nacional d'Espanya (des d'ara BNE), hemeroteca digital.

Poc després, en formar-se al 1910 l'Orquestra Simfònica de Barcelona, el trobem en la seua Junta Directiva²². Pertany al Sindicat Musical de Catalunya²³ i —sempre amb el trombó— el 1920 esdevé membre *fundador* de l'Orquestra Pau Casals present en la plantilla des de l'audició inaugural²⁴. Altre alcohò també estava entre el personal de l'orquestra: el timbaler Eliseo Martí Candela²⁵.

El set de juny de 1921 signa amb la resta de components de l'Orquestra Simfònica de Barcelona un record a manera de pergami “a son estimat Mestre En Joan Lamote de Grignon en testimoni d'una profunda y [sic] fervorosa admiració”²⁶. Aquesta és la darrera referència que trobem d'Àlvar, doncs no hi ha més informació sobre les plantilles de les orquestres fins que al 1930 se'n publiqui altra de la Pau Casals (BOFARULL, 1930: 45) i en ella ja no figura el nostre trombonista. Va morir a Barcelona, essent inhumat el vint-i-dos de febrer de 1935 al cementiri de Montjuïc²⁷.

ÁLVARO PASCUAL ANTOLÍ

Violinista, fill de Trinidad Antolí i de Jorge Pascual, i per tant net de Francesc i renebot d'Antoni, va néixer a Barcelona el dotze de novembre de 1895²⁸. Des de les darreries de 1925 el trobem en la junta directiva del Sindicat musical de Catalunya²⁹ la qual cosa ens permet deduir que per aquelles dates ja treballava de músic professional, com ho corrobora l'anuari musical de Bofarull (1930: 78). Es presen-

ta a l'oposició de l'Orquestra Municipal de Barcelona el 1943 per una plaça de violí³⁰, però no és admès per superar l'edat fixada en les bases de la convocatòria (ALMACELLAS, 2005: 102). Tot i això serà admès posteriorment, com eventual al 1948 i amb nomenament i possessió de plaça de violí segon en 1953; fins la jubilació forçosa per haver acomplert setanta anys en desembre de 1965³¹. Va faltar a Barcelona el 1983³².

ALFREDO PASCUAL ANTOLÍ

Violoncel i germà d'Àlvar, nascut a Barcelona el vint-i-quatre de febrer de 1898³³. Molt jove, el trobem en l'orquestra de l'Associació Amics de la Música dirigida per Francesc Pujol en el primer concert d'aquesta agrupació al Palau de la Música Catalana en octubre de 1916³⁴, i també en la segona temporada, en la qual —per raó de les obres programades— ja n'hi ha part de timbals a càrrec de l'esmentat Eliseo Martí.

En plantilla de l'orquestra Pau Casals almenys des del 1930 (BOFARULL, 1930: 46) i fins el darrer concert d'aquella en 1937³⁵. Alfredo era també dibuixant i en qualitat de violoncel·lista de l'orquestra del Liceu —en 1940— prepara un artístic pergami per a l'homenatge a Joan Mestres i Calvet, qui aleshores complia vint-i-cinc anys al front de l'empresa del Liceu: “primorosa obra de arte del violoncel·lista de la orquesta Pascual Antolí, dedicado por los artistas músicos y personal todo del Liceo al señor Mestres”³⁶. Poc després, víctima de ràpida infermetat traspassà al 1942³⁷.

22. Amb Ferran Pascual, Agustí Torelló, Carles Vallés, Joan Lamote de Grignon, Antoni Miró, Emili Meriz, Antoni Margalet, Francisco Coma, Ricard Cortina, Francisco Musolas, Josep Gispert i Josep Raventós. *El Poble català*, Barcelona, 30 de desembre de 1910.

23. *Sindicato Musical de Catalunya: lista de señores socios por orden alfabético...* 1913. Biblioteca de Catalunya, sign. M 6987/46.

24. Centre de Documentació de l'Orfeó Català, *Orquestra Pau Casals: Concert Inaugural 13 d'octubre de 1920*. Pot consultar-se en: <https://is.gd/VquFog> [20-12-2021].

25. Eliseo Martí Candela (Alcoi, 1889-Barcelona, 1963), músic, pedagog i compositor. Timbaler de l'Orquestra del Gran Teatre del Liceu i de l'Orquestra Pau Casals, posteriorment també percussionista de l'Orquestra Municipal de Barcelona. Excel·lent mandolinista, va estar solista i director de l'Associació Filarmònica de Mandolinistas, creada pel seu mestre Félix de Santos i, després la guerra, director de la rondalla del Centro Aragonés a Barcelona. Professor als conservatoris del Liceu i Municipal de Barcelona, com a compositor, ens ha deixat obres per a orquestra de plectre, estudis per a caixa i una singular col·lecció de música lleugera: cuplets i ballables.

26. L'Orquestra Simfònica de Barcelona a son estimat mestre Joan Lamote de Grignon....., Biblioteca de Catalunya : Fons Joan Lamote de Grignon, sign. M-JLG-346.

27. Informació facilitada per Cementiris de Barcelona.

28. AMB, *Naixements 1895*, sign: 5-00-H-09-00-Volum-201.

29. *El Diluvio*, Barcelona, 25 de desembre de 1925, p. 14 i *La Vanguardia*, Barcelona, 28 d'abril de 1928, p. 10.

30. “Relación concursantes a las plazas de la Orquesta Municipal, 27 de septiembre de 1943”, *Ponencia de Cultura: Expediente de la Orquesta Municipal de Barcelona*, vol. V, 1943-44. AMB, fons F116 caixa 60181.

31. “Alvaro Pascual Antolín” [sic], Expedients de personal. AMB, fons F131 exp. 15939.

32. *La Vanguardia*, Barcelona, 18 de juliol de 1983, p. 12.

33. AMB, *Naixements 1898*. sign: 5-00-H-09-00-Volum-204.

34. Centre de Documentació de l'Orfeó Català, *Associació d'Amics de la Música, Curs de 1916-17: concert inaugural*. Pot consultar-se en: <https://is.gd/RaOLX6> [última consulta: 20-12-2021].

35. Biblioteca de Catalunya, Fons Orquestra Pau Casals, sign. M 4879/125.

36. *La Vanguardia*, Barcelona, 30 de gener de 1940, p. 5.

37. *La Vanguardia*, Barcelona, 4 de juliol de 1942, p. 5.

38. El vint-i-set d'abril de 1860, segons consta en els padrons de 1875 i 1880. Cf. AMA, *Padrón de vecinos: año 1875*, sign. 002016 i *Padrón de vecinos: año 1880*, sign. 002017.

39. Arxiu Històric Municipal de València, *Ferías y Fiestas*, Primera l-lab, any 1893, caixa 39.

40. Parròquia de Sant Mauro i Sant Francesc, *Llibre de Matrimonis 1874-1891*, f. 169r.

41. Soterrat a Alcoi el dos de febrer de 1934. Informació facilitada en el Cementeri Municipal Sant Antoni Abat.

42. AMA, *Censo de la población de 31 de diciembre de 1920: padrón general de las personas residentes presentes, residentes ausentes y transeúntes...*, sign. 002119.

43. José María Valls ens explica que les plantilles publicades estan extretes de llistes conservades en la Música Nova, les quals ofereixen informació dels músics que participaren en actes d'aquells anys, però sense indicar la procedència de cadascú ni distingir col·laboradors i/o contractats.

44. Arxiu del Centre Instructiu Musical Apolo, Correspondència, 1954.

Fig. 6: Matilde Marsell i Miquel Antolí retratats per M. Simó, Barcelona. Font: Matilde Sempere Antolí.

MIGUEL ANTOLÍ BLANQUER

Fill d'Antoni Antolí —el Tonet del sainet— i Josefa Blanquer va néixer a Alcoi el 1860³⁸. Saxofonista en plantilla de la Música Primitiva va participar en el certamen de la Fira de Juliol a València de l'any 1893, segons consta en el llistat de músics signat per Juan Cantó i acompanyat d'una instància acceptant les condicions de participació amb el vist i plau de l'alcalde d'Alcoi Fabián Pascual³⁹. Pels comptes conservats dels darrers anys del segle XIX sabem que, a més de participar en la secció "banda militar", també ho feia en l'orquestra i capella de la corporació; la qual cosa ens permet deduir que, a més del saxòfon, tocava altre instrument i/o cantava. Al dir de la família el cas de Miquel o *Miquellet* —com era conegut— era el primer: sembla tocava molts instruments. Miquel mai va deixar de mantenir relació amb els cosins de Barcelona, ciutat que havia visitat en diferents ocasions, i d'on s'hi conserven fotografies (*Figura 6*). D'ofici teixidor, el 1883 va casar amb Matilde Marsell a Alcoi⁴⁰, localitat en la qual va traspasar el vint-i-quatre de novembre de 1934⁴¹.

ANTONIO ANTOLÍ MARSELL

Nascut a Alcoi el 1885⁴², fill de Miquel i Matilde, d'ofici teixidor. Figura com "Antolí hijo" en els llistats de la Música Primitiva —secció

banda militar— pels quals sabem que les festes de Sant Jordi de 1898 són el seu debut en la banda.

També sembla mantenir alguna col·laboració amb la Música Nova, possiblement tuba en la plantilla de 1912-1916, temps que dirigia la segona música alcoiana Gonçal Barrachina (VALLS, 2010: 64); la manca del segon cognom ens impedeix afirmar-ho amb certesa⁴³. Vinclat a la seu del CIM Apolo d'Alcoi amb la fil·la Abenceratges, formà part de l'agrupació festívola Banda El Romeral i va vestir al seu fill Antonio amb el disseny de la fil·la (*Figura 7, en la pàgina següent*). També, amb la trompeta s'integra en la petita orquestra que pels anys 20 participava en representacions de sarsuela i sainets a Apolo amb un quadre d'artistes format a base de músics de La Primitiva i socis d'Apolo (VALOR, 1995: 138).

En 1954 quan La Primitiva d'Alcoi guanya el primer premi del certamen d'Alacant, escriu a Fernando de Mora:

*Fernando, por el periódico Ciudad de Alcoy me enteré que el domingo estuvisteis en Alicante en el Certamen y habeis ganado el primer premio, me alegré muchísimo por la buena labor que estais haciendo, hay que trabajar mucho para llegar a la cumbre y conseguir éxitos mayores. Te felicito tanto a tí como a todos los amigos.*⁴⁴

Poc temps després —en maig del 1959— moria a Mislata, on vivia amb el seu fill Toni.

EMILIO ANTOLÍ MARSELL

Germà petit de l'anterior, Emili va néixer a Alcoi el desembre de 1896 (ANTOLÍ, 1978: 1). No va ser músic però sí va estar soci de El Iris i Apolo, societats relacionades amb les músiques alcoianes Nova i Vella respectivament. Teixidor d'ofici, va manifestar des de jove un caràcter decidit i sociable. A punt d'acomplir huitanta-dos anys, va escriure una breu autobiografia que destil·la infinitat de detalls. Així sabem que a més de mantenir relació amb les bandes alcoianes, cap al 1925 va formar part d'una agrupació teatral anomenada La Farándula i, posteriorment va estar soci de l'Orquestra Simfònica

Alcoiana des de la seua fundació, entre d'altres entitats de tota mena: polítiques, sindicals i esportives⁴⁵.

Pel que fa al CIM Apolo, Antolí va col·laborar en la compra de nous uniformes per a La Primitiva en 1969, aleshores la directiva havia destinat a eixe fi el benefici dels balls nadalencs i havia acordat completar la despesa mitjançant una subscripció popular⁴⁶. També va estar un dels garants per a la compra del nou instrumental en 1973 (COLOMA, 1976: 8). Poc després —en 1975— va estar elegit vicepresident⁴⁷, càrrec que va ocupar quatre anys. Vidu des del 1965 va traspasar a Alcoi el trenta de setembre de 1984⁴⁸.

45. Societat de Drapaires, Juventud Liberal, Juventud Radical, Club Taurino, Alcoy F.C., Deportivo Alcoyano, Junta local de ganaderos, Sección encargados de la industria textil, Partido Radical Socialista (ANTOLÍ, 1978: 17).

46. CIM Apolo, *Suscripción popular pro nuevos uniformes Banda Primitiva* i Junta Directiva de de 24 de gener de 1969 en *Llibre d'actes 1965-1986*, p. 31v.

47. Amb Eduardo Guillén Miró, president; Ernesto Valor Calatayud, secretari; Alfredo Villanova Torregrosa, comptador; José Blasco Mullor, tesorero; Jorge Valor Serra, bibliotecari; Jaime Lloret Miralles, vocal nat i els vocals Jose Boronat Boronat, Jaime Lloret Galiana, Abelardo Pérez Pascual, José Alfonso Valor Gisbert, Rafael Serra Moncho i Gilberto Colomina Pascual. Cf., CIM Apolo, Junta General de 24 de febrer de 1975 en *Llibre d'actes 1965 - 1986*, p. 64v.

48. *Ciudad de Alcoy*, 9 d'octubre de 1984, p.2.

Imatge superior, Fig. 7: Festa de Sant Jordi, 1929: Abencerratsges i músics de La Primitiva. Antolí Doménech és el segon festeret per la dreta. Entre els músics s'identifica a Arnaldo "Carreu" Castañer Moltó, caixa; Fernando Reig Moltó, tuba; Jorge Satorre Olcina, plats1 (músics identificats per Rafael Serra). Font: família Antolí-Gosálbez.

Davall, Fig. 8: Músics de La Primitiva cap a 1930. D'esquerra a dreta: NN, clarinet; NN, saxòfon tenor; Antonio Antolí Marsell, trompeta; NN, fliscorn; Ramón Boluda Durá, bombardí; Vicente Albero Aura, trombó; Fernando Reig Moltó, tuba; NN, plats. Es tracta dels instruments nous aleshores, en diapasó normal, de l'any 1929. Músics identificats per: Rafael Serra, Óscar Martínez i Alberto Alberola. Font: família Antolí-Gosálbez.

A l'esquerra, Fig. 9: Emilio Antolí cap a 1970. Font: Marilyn Antolí. A la dreta, Fig. 10: Antonio Antolí Doménech rep l'homenatge del CIM Mislata. Font: família Antolí-Gosálbez.

ANTONIO ANTOLÍ DOMÉNECH

Fill d'Antoni Antolí Marsell i d'Emilia Doménech va néixer a Alcoi el 1918⁴⁹, amb la seua família —incloent pares i germanes— s'hi domicilià a Mislata cap al 1943 arran el trasllat de la fàbrica on treballava de comptable: la paperera Payá Miralles. Amb altres alcoians, companys de la mateixa empresa, impulsa la cavalcada de Reis Mags a la localitat de l'Horta (MORENO, 2006). El *Llibret de la Falla Creu y Mislata* recull obra de Joan Valls en diferents anys (FERRANDO, 2015: 243) deguda a l'amistat íntima que el poeta alcoià mantenia amb Antolí; així ho recorden en la família: "havien anat junts a escola i sempre que li demanava col·laboració [a Joan Valls] el llibret de la falla s'enduia algun premi".

Antolí Doménech no va ser músic però era aficionat i seguidor de les bandes. Per això quan la banda de Mislata li demana col·laboració no dubta en oferir-la. Va ocupar la secretaria d'aquesta societat musical des del 1961 fins al 1988, període en el qual la banda de Mislata canvia l'instrumental a diapasó normal —1970— i es fan els tràmits necessaris per a recuperar el local social i dotar a la societat d'uns nous estatuts pels quals deixava d'anomenar-se *de educación y descanso* per dir-se Centro Instructivo Musical en 1977. A més es restaura i dota l'edifici de la societat en 1978 i, per tot això en reconeixement a tanta feina, el CIM de Mislata li va dedicar un concert-homenatge (*Figura 10*) al 1998⁵⁰. Antonio va faltar a Mislata el 2009 i la

seua banda simfònica li va retre el darrer homenatge —ja a títol pòstum— en la festa de Santa Cecília d'aquell any⁵¹.

ALBERT ANTOLÍ SAVALL⁵²

Net d'Antolí Doménech va néixer a Catarroja el 1992. El curs 2010-11 va formar part de l'Orquestra Filharmònica de la Universitat de València i després, en 2011, va ingressar com a membre de la Jove Orquestra de la Generalitat Valenciana durant un període de tres anys, amb Manuel Galduf com a director. El mateix any, al finalitzar l'ensenyament professional, obté el Premi final de Grau Mitjà i va continuar els estudis en el Conservatori Superior "Rafael Orozco" de Còrdova, amb Álvaro Campos, fins l'any 2015. Albert, també ha col·laborat amb l'Orquestra de Còrdova i, ha realitzat cursos de música de cambra amb el Trio Arbós.

Actualment, Albert Antolí és professor de l'escola de música Unió Musical l'Horta de Sant Marcel·lí a València, de la Societat Musical L'Artesana de Catarroja i de l'escola de música "Suilana" de Sollana.

CONCLUSIONS

Les societats musicals valencianes són el bressol de la majoria de les persones vistes. Amb l'excepció dels dos músics professional

49. AMA, *Censo de la población de 31 de diciembre de 1920: padrón general...*, sign. 002119.

50. Centro Instructivo Musical de Mislata, programa del *Concierto extraordinario de Navidad homenaje a Antonio Antolí Doménech...*, 19 de desembre de 1998.

51. *Música i Poble*. València, novembre-desembre 2009, p. 77.

52. Fotografia i dades personals publicades amb permís de l'interessat.

Fig. 11: Albert Antolí Savall, violoncel·lista. Font: Albert Antolí.

nascuts a Barcelona, la resta dels Antolí mantenen alguna relació directa amb aquelles. Els diferents rols que s'han documentat com ara compositor, mestre o directiu estan directament relacionats amb les necessitats de les pròpies societats musicals i el seu entorn. A més, evidencien l'esperit enunciat en la declaració del BIC: "passió per

l'ensenyament i la pràctica de la música", "espai per a la realització personal". Aquest esperit —en el cas dels Antolí— transcendeix l'àmbit d'allò local i presenta trets de permeabilitat entre diferents institucions musicals.

En el cas de la nissaga dels Antolí, la transmissió de l'afició musical dins de l'entorn familiar resulta indiscutible. Fins i tot s'hi pot constatar l'ample abast del terme *família* doncs, a més de la línia directa, apareixen relacions com oncles-nebots en les dues branques familiars considerades amb independència de les respectives localitzacions geogràfiques i del període temporal considerat. En conseqüència, podem concloure que la família estudiada reflecteix aquesta manera de ser dels valencians, que tant bé s'expressa en la pertinença a societats musicals.

La trajectòria dels tres Antolí professionals a Barcelona, Àlvar Antolí i els seus nebots Alfred i Àlvar Pascual, evidència una qualitat artística notable i potser siga objecte de major estudi. En qualsevol cas, encara que de manera provisional, s'aprecia un interès per les formacions a les quals s'adscriuen, interès que sembla anar més enllà de l'estricta exercici professional: s'involucren com a directius sindicals i de les orquestres i/o ofereixen el seu concurs a la resta de personal quan són requerits. Per tant, podem enquadrar-los entre aquells que en un entorn professional no circumscrit a les societats musicals valencianes, també presenten el sentit de comunitat i pertinença a un col·lectiu que caracteritza a aquelles.

AGRAÏMENTS

A la família Antolí-Gosálbez, molt especialment a Toni, per arregar tanta documentació i informacions imprescindibles. A Marilyn Antolí, José Miguel Antolí i Matilde Semper Antolí per compartir els seus records i acollir amb tanta amabilitat l'estudi que ara presentem. ■

REFERÈNCIES:

- ALMACELLAS, J. M. (2005). "El procés de creació de l'Orquestra Municipal de Barcelona", en *Revista Catalana de Musicologia*, núm. 3. Pàg. 93-112.
- ANTOLÍ, E. (1978). *Pequeña historia de un alcoyano: Emilio Antolí Marsell*. Alcoy: Gráficas Ciudad.
- BOFARULL, S. (1930). *Anuario Musical de España*. Barcelona: Editorial Boileau.
- BORDERÍAS, C. (2004). "Salarios y subsistencia de las trabajadoras y trabajadoras de 'La España Industrial', 1849-1868", en *Barcelona quaderns d'història*, núm. 11. Pàg. 223-237.
- COLOMA, R. (1976). "Al filo del centenario. El Monte de Piedad y Caja de Ahorros de 1951 a 1975", en *El Periódico Ciudad de Alcoy*, 8 de maig. Pàg. 8-9.
- FERRANDO, À. L. (2015). "Joan Valls: papers de música i de músics —sense pentagrames— inèdits i semiinèdits", en *Ítaca, revista de Filologia*, núm. 6. Pàg. 235-255.
- FERRANDO, À. L.; FERRANDO, J. J.; MARTÍNEZ, P. (2020). "Les 'llibretes de repertori' de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi", en GARCÍA, J.; MORANT, R. [coord.]: *Música a la llum. Documentació i Patrimoni de les Bandes de Música*. València: Institut Valencià de Cultura—Generalitat Valenciana. Pàg. 63-70.
- LLORENS MORER, J. M.; LLORENS REIG, R. (2018). "Els socarrats que van vindre a Barcelona a finals del segle XIX. (2ª part)", en *Revista Mare de Déu*. Cocentaina, núm. 62. Pàg. 147-153.
- MARTÍ, J. (ed.). (1864). *Guía del forastero en Alcoy*. Alcoy: José Martí Casanova, Libro-Editor.
- MORENO, C. (2006). "Payá al llarg del temps", en *Melic, mitjà d'expressió jove de Mislata*, núm. 70. Pàg. 4. Pot consultar-se en: <https://is.gd/oWmwMV> [última consulta: 20-12-2021].
- PRAT FERRER, J. J. (2005). *Clásicos tropicales: Música cubana de salón siglo XIX*. Segovia: IE University. Pot consultar-se en: <https://is.gd/RJIMVV> [última consulta: 20-12-2021].
- VALOR, E. (1988). *Diccionario Alcoyano de Música y Músicos*. Alcoy: Llorens Libros.
- VALOR, E. (1995). "Lo que fue de aquel teatro de la sociedad Apolo", en *Revista de la Fiesta*. Alcoi: Associació de Sant Jordi. Pàg. 137-138.
- VALLS, J. M. (2008). "La Vella y La Nova en Alicante: Recuerdo de un viaje en 1858", en *El Periódico Ciudad de Alcoy*, 9 de desembre. Pàg. 18-19.
- VALLS, J. M. (2010). *Historia de una Banda de Música Alcoyana: La Nova desde 1842*. Alicante: Excma. Diputación Provincial de Alicante.